

Er ASK språk?

Linn Kristin Kirkfjell, spesialpedagog ved Oslo Voksenopplæring Nydalen, linn.kirkfjell@osloskolen.no

Dette var tema og utgangspunkt for debatt da ISAAC Norge inviterte ASK-talende, fagpersoner, lingvister, politikere og personer med beslutningsmakt til paneldebatt under årets nasjonale konferanse i april.

Foto: Privat

For de som ikke har hørt om ISAAC Norge før, eller er helt fortrolig med hva ASK er:

1. ASK står for Alternativ og Supplerende Kommunikasjon og innebærer egentlig alt av mellommenneskelig samhandling. Mer om dette lenger ned.
2. ISAAC Norge er en del av den internasjonale, samlende organisasjon som jobber for å styrke rettighetene til ASK-talende. Altså mennesker som snakker ASK. Ja, du leste riktig. Vi i ISAAC Norge har lagt vekk det utdaterte «bruker»-begrepet, da vi er svært klar over hvor viktig begreper er – og hvor belastende de potensielt kan være.

«Den største utfordringen er ikke å kunne snakke, men å få folk til å lytte»

Sitatet tilhører Martin Pistorius – forfatteren av boken «Da jeg var usynlig». Med dette, forteller han oss at tilgang til språk for ASK-talende selvsagt er viktig, men det å få oss; samfunnet til å lytte – det er det aller viktigste. Og det vanskeligste. For hva kommer først? Endring i tankesett hos den jevne borger, eller endring i lovverk og sikring av rettigheter?

Begreper i endring: Unødvendig flisespikking, eller et viktig steg i riktig retning?

Ordene og begrepene vi bruker, former verden rundt oss. De former vår forståelse, vår tilnærming, vår verdimeslige vurdering, og ikke minst – vår atferd, og i neste steg – våre relasjoner til andre mennesker.

Navnet skjemmer ingen sies det. Jeg vil legge til at dette kun gjelder med mindre du har et skjemmende navn. Mange ord og begreper medfører umiddelbare, ubevisste konnotasjoner og assosiasjoner, som ikke nødvendigvis er positivt ladd. (Spesielt ikke når de settes i sammenheng med andre ord). NAV har også gått vekk fra «bruker»-begrepet, siden det sjeldent er positivt å være en «bruker» av noe. Ordet «bruker» leder gjerne til assosiasjoner som «misbruker», selv om ordet «anvender» ville være et mer passende synonym. Her vil jeg for øvrig legge til at det innen helse- og omsorgstjenester ofte snakkes om «brukere». Det ligger noe implisitt i det å være en «bruker» av noe, i den forstand at man befinner seg i en form for asymmetrisk maktforhold, der du er avhengig av en ting, en tjeneste eller lignende – men den er ikke avhengig av deg.

Om kart og terreng

Diskusjonen – og den senere avgjørelsen om å introdusere begrepet «ASK-talende», hadde sin spede begynnelse da Lars Ivan Kingsrød Johansen, Ole Reidar Hansen, Stine Indergård og jeg kom sammen i en undergruppe i ISAAC Norge; likepersongruppen. Lars Ivan og Ole Reidar er ASK-talende, mens Stine og jeg er ASK-pedagoger og snakker via munnord.

Vi var klar over at mange som snakker ASK, ikke nødvendigvis snakker så mye med andre som også snakker ASK. For de av oss som snakker med munnen, er tilhørighet og opplevelse av fellesskap trolig enkelt å ta for gitt, slik det er med de fleste goder man ikke opplever å være foruten. Formodentlig blir vi aldri møtt

med en forutinntatthet vedrørende reduserte kognitive evner, snakket til på en barnlig måte, eller oppleve å bli fullstendig ignorert, mens noen snakker OM oss til vår kollega eller venn, som om vi var en del av møblementet. For ASK-talende er det overnevnte dessverre et mer utbredt tilfelle. Det gjør det sannsynligvis enda viktigere å kunne komme sammen. Å være en del av et fellesskap, gir styrke. Det gir håp. Og det kan gi makt. For når man står sammen, er det vanskeligere å bli ignorert.

Mandatet til likepersonsgruppen var å gjøre det lettere for mennesker som snakker ASK å kunne komme i kontakt med hverandre, og siden opprette arrangementer og danne felles arenaer på sosiale medier, slik at de som ønsket å treffes både fysisk og digitalt, skulle ha mulighet til det. Når vi så skulle opprette vårt første digitale arrangement, kom dette med hva vi skulle kalle oss opp som et tema. Vi ønsket et navn som tydelig indikerte vår ambisjon, som samtidig sa noe om våre holdninger, vår forståelse, og våre verdimeslige vurderinger. Og slik ble «ASK-talendes nettverk» til.

Så lenge jeg har vært i feltet, har man kalt en person som snakker ASK for en ASK-bruker. Med henblikk på de overnevnte refleksjonene: Dersom ASK allerede var anerkjent som språk, hadde ikke en begrepsendring nødvendigvis være like viktig. Slik Shakespeare skrev, ville vel en rose ved et hvilket som helst annet navn, lukte like søtt. Men på den andre siden, så lenge ASK i stort omfang sidestilles med metodikk, eller oppfattes synonymt som bruk av hjelpemidler; så lenge ASK anses som *mindreverdige* og grunnleggende

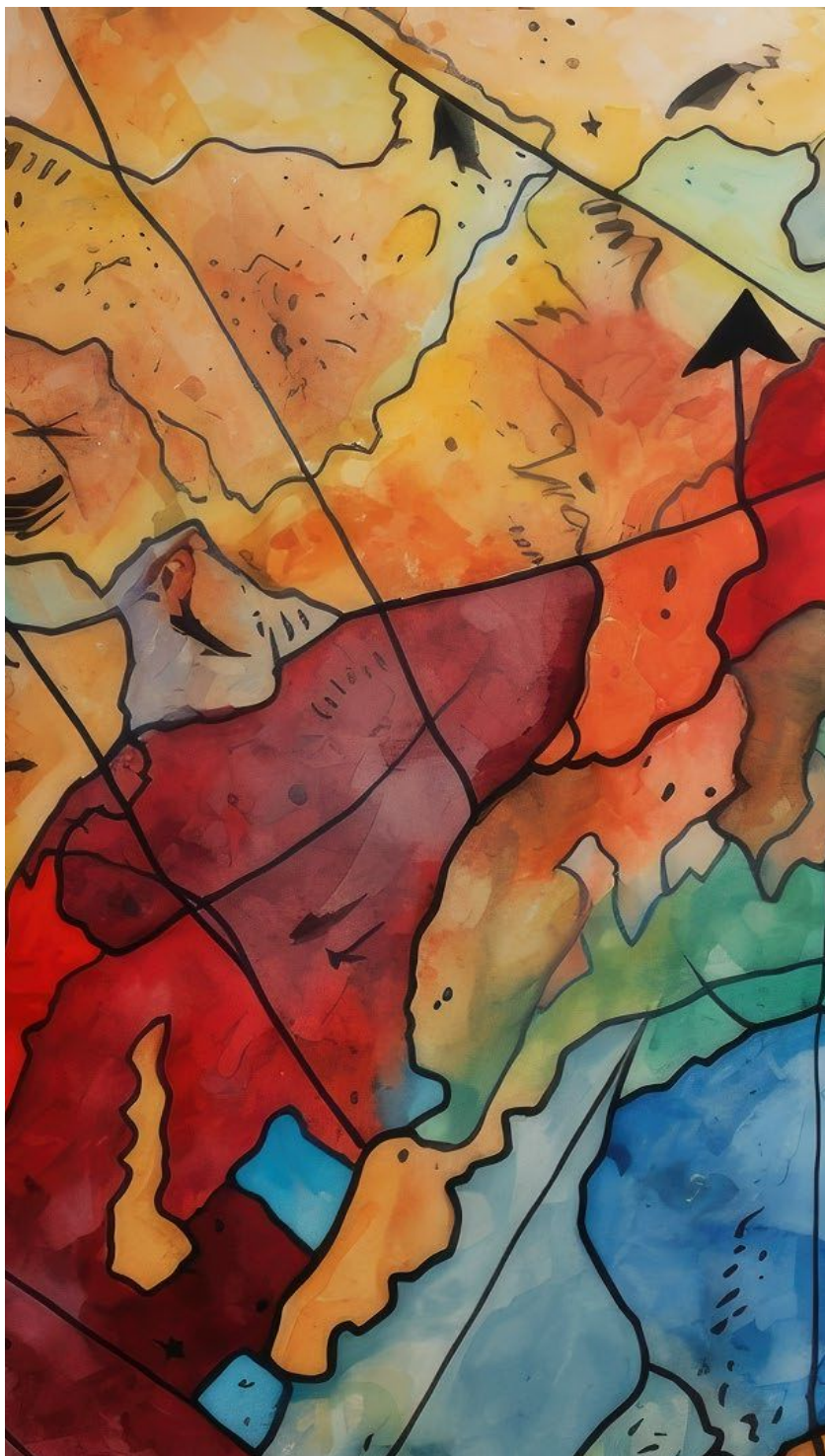
annerledes enn verbal-, skrift- eller tegnspråk, – vil det navn, den klassifisering vi angir; det kart som skal beskrive terrenget – virke inn på vårt forståelsesgrunnlag. På hvordan vi betrakter, tolker, gir mening til, vurderer og møter mennesker som snakker ASK. Sammen med flere andre i miljøet, følte vi at tiden var moden for å fremme en ny forståelse; nemlig at ASK er språk. Ikke ett språk, men likevel språk.

Hva er så språk?

«Språk er evnen til å produsere og forstå ytringer som formidler informasjon fra ett individ til et annet. Ytringene kan være enten hørbare (tale) eller synlige (tegn, skrift), og informasjonen kan handle om sanseinntrykk, tanker, følelser og så videre. Denne definisjonen av språk omfatter den menneskelige språkevnene og alle de manifestasjonene den fremstår i» (Store norske leksikon).

Dette er sannsynligvis den mest inkluderende definisjonen jeg noensinne har kommet over. For altfor ofte, virker det som om språk med nødvendighet innebærer tale.

Jeg er en av de heldige. Jeg har mange måter jeg kan formidle mine tanker på, og er ikke avhengig av noen andres velvilje, tålmodighet eller kompetanse for å kunne si min mening, protestere, hilse, ta initiativ til kontakt, opprettholde en samtale, fortelle en vits, dele mine nyheter, svare på spørsmål, be om informasjon, hjelp eller om at noe skal skje/bli utført, sette ord på følelsene mine, eller avslutte en interaksjon med noen. Jeg kan gi uttrykk for disse – og flere andre kommunikative funksjoner – på ulike måter. Foruten å formidle dem

Språk er makt

Vi har kjempet for å komme over muren,
ved å snakke med symboler.

Vi har sittet i vår egen verden med tanker,
meninger og ideer.

Språk er identitet, hvem vi er som personer.

Alle ask-brukere er forskjellige,
med egen identitet og egne tanker.

Vi har kjempet og kommet over muren,
som begynte med å prate med symboler.

Språk er makt til å bestemme over eget liv.

Språk er makt til gjøre feil og riktig i livet vårt.

Språk er makt til å forelske seg i en annen person.

Språk er makt til retten å bli fly for en annen.

Språk er makt til å si meningene sine.

Ole Reidar Hansen

umiddelbart, gjennom den modaliteten som er enklest for meg som snakker med munnen, kan jeg skrive dem ned – enten på papir, i en tekstmelding, et word-dokument, eller en epost – for å nevne noe. Når jeg nå skriver mine meninger ned, formulerer jeg tankene mine om til ord, som til sammen blir «pakker» av meningsinnhold. Noe abstrakt inne i mitt hode, er blitt til noe konkret – noe håndfast. Til ord, begreper og konsepter som har en felles vedtatt betydning, slik at meningene mine kan avkodes, tolkes og forstås av deg som nå leser ordene – og altså tankene – mine. Vi kaller dette språk. Legger jeg til et symbol her – som en emoji, vil jeg i tillegg kunne nyansere *tonen* i språket. Fortsatt kaller vi det for språk.

Men hva om jeg gjør akkurat det samme – om jeg formidler de samme tankene, det samme meningsinnholdet via – la oss si, et symbolbasert kommunikasjonssystem, der jeg skriver med øynene mine. Har noe endret seg? Er det jeg formidler ikke lenger språk? Eller gjelder kanskje andre regler for meg? Er det avgjørende her at jeg har *muligheten* til å si det samme med munnen min, eller skrive det samme med bokstaver, slik at når jeg gjør dette på en annen måte, er det fortsatt å anse som språk? Og hvorfor i alle dager henger jeg meg egentlig opp i dette? Fordi språk er makt. Dette er vi i ISAAC Norge så opptatt av, at det var hovedtemaet når vi arrangerte vår første nasjonale konferanse siden før pandemien, i april 2023.

Et vanskelig tema?

Som nevnt ovenfor, inviterte vi mange til å delta på debatten. Vi var på ingen

måte misfornøyde med debattantene som deltok – men vi ble overrasket over hvor få som turte å «ta» i saken. For hva impliserer egentlig dette? Innebærer det at tema for debatten er irrelevant? Vanskelig? Upopulært? Kontroversielt? Vi fikk i alle fall avslag på løpende bånd da vi ba språkvitere og personer med beslutningsmakt om å delta på debatten. Ofte var avslaget en kort setning av typen «vi har ikke tid eller anledning til å delta». Andre igjen, ville ikke uttale seg før den nye opplæringsloven skulle bli vedtatt, eller fordi det allerede foreligger et anmodningsvedtak til behandling i Kulturdepartementet om ASK og KUD har ennå ikke kvittert ut dette anmodningsvedtaket fra Stortinget.

Det siktes her til Vedtak nr. 788, 25. mars 2021: «Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med en sak om symbolspråk, der det foreslås hvordan retten til symbolspråk kan innlemmes i språkloven».

Dokumentene som ligger til grunn for anmodningsvedtaket, er Innst. 253 L (2020–2021) og Prop. 108 L (2019–2020) *Lov om språk*.

I Meld. St. 4 (2022–23) Anmodnings- og utredningsvedtak i stortingssesjonen 2021–2022 står det som følger:

«Språkloven trådte i kraft fra 1. januar 2022. Språkloven gir ingen konkrete, individuelle rettigheter, bortsett fra de rettene som er videreført fra målloven, og som gjelder nynorsk og bokmål. Formålet med loven er å sikre status og vern for norsk, samiske språk, kvensk, romani, romanes og norsk tegnspråk.

Gjennom dialogmøter er det har avklart at interesseorganisasjonene ønsker seg en anerkjennelse av ASK (alternativ og supplerende kommunikasjon) som språk – ut fra en argumentasjon om at ASK er språk på linje med de andre språkene som er omfattet av språkloven. Departementet anerkjenner på den ene siden det viktige likestillingsperspektivet som ligger i en slik argumentasjon. På den annen side viser relevante språkfaglige miljøer til at ASK er et kommunikativt verktøy for å uttrykke språk, men regnes vanligvis ikke som et språk i konvensjonell lingvistisk forstand. Kultur- og likestillingsdepartementet skal arbeide videre med oppfølging av anmodningsvedtaket i samarbeid med Kunnskapsdepartementet og aktuelle aktører i relevante fagmiljøer. Regjeringen kommer etter det tilbake til Stortinget på en egnet måte».

NÅR vi kan forvente at saken tas opp igjen, vites ikke.

Vi kan vel innrømme såpass mye at selv innad i ISAAC Norge, var det ikke automatisk slik at alle i organisasjonen umiddelbart var enige i vår nye begrepsendring så snart vi i likepersonsguppen hadde lansert begrepet «ASK-talende». For kunne vi egentlig si at ASK var språk? Hvordan kunne vi strengt tatt det, når initialene i selve navnet på organisasjonen vår, står for alternativ og supplerende *kommunikasjon*, ikke alternativ og supplerende språk? På den andre siden,

er det ikke vårt ansvar som engasjerte fagpersoner å stå opp og si ifra når selv veletablerte, internasjonalt anerkjente begreper er blitt utdaterte? Når terrenget tilsier at kartet ikke stemmer overens?

Innenfor mitt fagfelt – ASK (alternativ og supplerende kommunikasjon) føler jeg vi tidligere har hatt en litt for snever forståelse for hva språk er. Språk er blitt begrenset til å handle om enten talespråk, skriftspråk, eller tegnspråk. Alt annet faller inn under sekkebetegnelsen kommunikasjon, (som samtidig også rommer talespråk, skriftspråk og tegnspråk).

Uansett om språket kommer til uttrykk gjennom verbale, skriftlige, eller øvrige former; det som fremkommer er jo språk når det deles mellom mennesker. For øvrig – det har da aldri vært en forutsetning at to individer som snakker med munnen må snakke *samme språk* for at handlingen de gjør, anerkjennes som å snakke? Ei heller er det en forutsetning at de skal forstå *hva* den andre sier, for at den andres ytringer skal kunne anerkjennes som språk. Hvis vi godtar premisset om at man kan ha forskjellig språk, og likevel snakke – bør ikke det da også være gjeldende for individer som ikke snakker på samme måte som majoriteten?

Det sier seg vel nesten selv at man ikke kan tale uten språk. Vår holdning i ISAAC Norge er altså at ASK er språk. Dette er en av grunnene til at vi i ISAAC Norge bruker begrepet ASK-talende. Så lenge vi tenker på ASK som hovedsakelig kommunikasjon og ikke språk, frykter vi at det fortsatt vil være et gap mellom folk som snakker gjennom munnord og folk som snakker

gjennom andre modaliteter- eksempelvis taktile tegn, auditiv skanning, via øyestyring/blikkpeking, ved å peke på bilder, symboler eller skrevne ord enten på papir eller på teknologiske enheter, etc. Vi tror at det å anerkjenne ASK som språk – samtidig som vi sørger for at alle ASK-talende mennesker gis de nødvendige ressursene, utdanning og tilgang til «literacy» ved å innlemme rettigheten til det i våre lover, vil kunne bidra til å utjevne dette gapet. Ikke minst vil det representere en viktig endring i tankesett: En utvidet forståelse, med respekt og anerkjennelse for menneskelig funksjons-variasjon.

Veien dit er ikke uten hindringer. Vi håper at debatten vi arrangerte i regi av ISAAC-konferansen Språk=Makt, kun er den første i sitt slag. Vi trenger at denne debatten løftes og bringes videre inn på den offentlige arena, og skaper nok blest til å legge press – slik at politikerne ikke lett kan «glemme» forslag som er blitt vedtatt når man går over i nye perioder på stortinget. Vi håper å se flere ASK-talende invitert og til stede til offentlige debatter i beste sendetid. Til de som føler seg truffet – ja, dette er en direkte oppfordring!

Endring av lovverk i seg selv er ikke nok, og kampen vil ikke være over av den grunn. Men det vil være et viktig steg. «Og eg vil gå de med deg».

Henvisninger i tekst

Innst. 253 L (2020–2021): Innstilling frå familie- og kulturkomiteen om Lov om språk (språklova). Hentet 10. juni 2023 fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2020-2021/inns-202021-253l/?all=true>

Lov om språk (*språklova*) LOV-2021-05-21-42. Lovdata: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-05-21-42>

Meld. St. 4 (2022–23) *Anmodnings- og utredningsvedtak i stortingssesjonen 2021–2022*. Hentet 10. juni 2023 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-4-20212022/id2875628/?ch=10>

Pistorius, M. (2015). *Da jeg var usynlig*. Oslo: Pantagruel Forlag A/S

Prop. 108 L (2019–2020) *Lov om språk*. Kultur- og likestillingsdepartementet. Hentet 10. juni 2023 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-108-l-20192020/id2701451/?ch=1>

Simonsen, Hanne Gram; Kjøl, Georg; Faarlund, Jan Terje: *språk i Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 10. juni 2023 fra <https://snl.no/spr%C3%A5k>

ASK-talendes nettverk

Bli med i en gruppe der du får mulighet til å utvide nettverket ditt.

Vi er mange som har ønske om å bli hørt; både i egne liv og i den offentlige debatten.

Da er det en god ide å snakke med likepersoner;
vi som snakker ASK har mye til felles i all vår ulikhet.

Bli med i facebookgruppa:

"ASK-talendes nettverk"

Grupper

ASK-talendes nettverk

Privat - 14 medlemmer

ASK-talendes nettverk i Norge. Denne gruppen er hovedsaklig til for dere som kommuniserer via ASK, altså er ASK-talende. Vi er noen få fagpersoner som er med...

Det etablerte Likepersonsnettverket i Isaac Norge har nå god erfaring med digitale nettmøter- der vi har kunnet knytte kontakter på tvers av fylke- og landegrenser.

Men det finnes så mange muligheter til å delta og finne sitt nettverk. For eksempel er vi nå ofte å se på ASK-talendes årsmøter i andre nordiske land- det gir inspirasjon og ideer til vårt eget nasjonale nettverk.

Likepersonsnettverket vil også i fremtiden invitere til digitale nettmøter, og vi håper at du har lyst til å bli med.

Send oss en mail hvis du vil vite mer:

likeperson@isaac.no

Sammen endrer vi verden!

